

Farklı Boyutlarıyla

YABANCI DİL ÖĞRENİMİ-ÖĞRETİMİ

Editör: Yusuf Şahin

Kitap Bölümü Dr. Hüseyin Arak:

“Yabancı Dil Öğretiminde Edebiyatın Yeri”

Alıntı Bilgileri:

Farklı Boyutlarıyla Yabancı Dil Öğrenimi ve Öğretimi, Bölüm adı:(*Yabancı Dil Öğretiminde Edebiyatın Yeri*) (2013), ARAK HÜSEYİN, Eğitim Kitapevi, Editör: Yusuf Şahin, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 200, ISBN:978-605-5176-10-5, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 2489903)

Not: (Sayfa numaraları kitaptaki dizilişe göredir.)

VII. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE EDEBİYATIN YERİ

Dr. Hüseyin Arak*

1. Tarihçe

Modern yabancı dil dersler tarihi incelendiğinde pek çok türde metnin yabancı dil dersinde kullanıldığı görülmektedir. “*Dilbilgisi-çeviri yöntemi*”nin ağırlıklı olarak kullanıldığı 19. yüzyılda geleneksel yabancı dil dersi öncelikle edebî metinlerin orijinal dilinde okunması için gerekli dil bilgisinin öğrenilmesini sağlamak zorundaydı. Burada okumaktan kasıt cümlelerin kelimesi kelimesine çevrilmesi anlaşılmalıdır. 19. yüzyılın sonundan itibaren ise, pragmatist bir yaklaşımla yabancı dil derslerinde anadili tamamen dışarıda bırakan “*direkt yöntem*” (dolaysız yöntem, düzvarım yöntemi) ile birlikte günlük konuşmalara yer vermeye başlanmış ve edebî metinler büyük oranda önemini yitirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Amerika'da *exotik* diller olarak görülen Çince, Japonca gibi dilleri bilen çok az kişinin olduğu fark edilir. Ordunun da görevlendirmesiyle 1941-1943 yılları arasında yabancı ders metotlarını etkileyen pek çok dil programı geliştirilir (Neuner Hunfeld, 1993: 45). Bu çalışmalar sonucunda “*işitsel-dilsel yöntem*” ortaya çıkar. Bu yöntemle göre hazırlanan yabancı dil ders kitaplarında günlük hayattaki sözlü iletişime yönelik, dilin kullanımı ile doğrudan ilintili ve ülke bilgisi de içeren kısa metinler kullanılır. Metinler aracılığıyla sadece yabancı dil değil, aynı zamanda hedef dilin temsil ettiği kültürel değerler de öğrencilere tanıtılmaya çalışılır. “*İşitsel-dilsel yöntem*” ile birlikte yabancı dil derslerinde metinlerin kullanılması önem kazanmaya başlar, ancak kullanılan metinler edebî metin özelliği göstermemektedir. İlk olarak yemek tarifleri, ulaşım araçlarının hareket saatleri (otobüs, uçak veya tren), kısa kılavuzlar, vb. gibi gerçekten çok basit metinlerle çalışılmaya başlanır. Bu tür metinler basitliklerine rağmen bir metnin tüm özelliklerini içermektedirler. Ayrıca çekici içerikleri, güncellikleri ve daha ilk yabancı dil derslerinde kullanılabilme özelliklerinden dolayı tercih edilirler. Yabancı dil kitaplarındaki metin yelpazesi gazete makalesinden başlayarak yemek tariflerinden broşürlere kadar uzanır. Edebî metinlerin göz ardı edildiği bu yaklaşımda dilbilgisi konuları da kıyıda köşede bir yerlerde dolaylı olarak verilirler.

1930-1960'lı yıllarda Amerika Bileşik Devletlerinde “*işitsel-dilsel yöntem*”in geliştirildiği dönemde birbirlerinden bağımsız olarak Fransa'da eşzamanlı olarak “*işitsel-görsel yöntem*” geliştirilir. Bu yöntemin kullanıldığı kaynaklarda özellikle *görsel materyallere* (resimler, resimli süregiden hikâyeler) ağırlık verildiği görülmektedir. Uzunca bir süre etkili olarak kullanılan bu yöntemle birlikte yabancı dil derslerinde yer alan metin türleri de değişir, zira

* Yard. Doç., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Kayseri.

çoğunlukla dilbilgisi konusu ile uyumlu resimli ve çok amaçlı metinler kullanılır. Özellikle dinlemeyi ve öncelikle de konuşmayı önceleyen dilbilgisi kitaplarında bir ailenin süre giden günlük yaşantısını ele alan metinlerde diyaloglardan yararlanır.

Noam Chomsky 1957’de yapısal dilbilime karşı çıkan “*üretimsel dönüşümlü dilbilim*” kuramını geliştirir. Chomsky’e göre bir dilde üretilmiş olan tümceleri incelemek yeterli değildir. Yabancı dil öğrenen bir kimsenin yeni tümceler üretebilecek düzeni kavramış olması gerekir. Chomsky’nin görüşlerinden yola çıkarak geliştirilen “*bilişsel yöntem*”de “*anlamalı öğrenme*” önemlidir. Dinleme, okuma, konuşma ve yazmadan oluşan dört beceriye duruma göre eşit derecede önem verilmelidir (Hengirmen, 1993: 26-27).

1980’li yılların başından itibaren ise “*iletişimci yöntem*” pragmatik amaçlarla geliştirilen bir yöntemdir. Bu anlayışa göre, diller öncelikle günlük hayatta iletişim sağlamak amacıyla kullanılır. Hedef, yabancı dilde temel dil becerilerinin (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) geliştirilmesidir. Kültürler arası iletişimin de artmasıyla birlikte pragmatist, işlevsel ve yerel ihtiyaçlara göre düzenlenmiş özgün yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Ancak hangi yöntemi kullanırsanız kullanın yabancı dil öğretimi amaç olduğu için, derslerde mümkün olduğunca öğrencinin ana dilinden uzak durulmalıdır. Böylelikle öğrenci, yabancı dili daha çok anlamaya ve kendini yabancı dilde ifade etmeye gayret edecektir (Songören-Arkılıç, 2011: 1729).

Anadili eğitimi derslerinde kullanılan yöntemlerle yabancı dil öğretimi yöntemlerinin aynı olmadığı, yabancı dil derslerinin sadece dille ilgili materyallerle sınırlı olmaması gerektiği herkes tarafından sıkça dile getirilir. “*Anlama dersi*” olarak kabul edilen yabancı dil dersinde edebiyat sadece ek malzeme, motivasyona destek, gevşeme, oyun veya rahatlama aracı olarak görülmemeli, dil öğrenen kişinin kendi deneyimlerini ortaya koyabildiği konuşma fırsatları olarak değerlendirilmelidir. Bizce -yapısalcı yaklaşıma da oldukça uygun- her dil öğrenen kişinin/okurun metinleri anlayabilmek, yorumlayabilmek için yaşama dair kişisel deneyimleriyle orantılı birikimi vardır. Şüphesiz her kültürde genel bir deneyim birikimi vardır, ancak yine de bir metindeki derin manaları anlayabilmek veya başka bir açıdan değerlendirmek için başkalarının teşvikine ihtiyaç duyarız, çünkü bize sadece bir yorumlama doğru gibi gelebilir. Küçük bir fikir alış-verişi hayal dünyamızı harekete geçirip ufkumuzu açıp yeni bakış açıları kazandırabilir.

2. Yabancı Dil Dersinde Edebî Metinler

Yöntemlere dair kısa bir tarihçe verdikten sonra metinlerin yabancı dil dersindeki kullanımını irdeleyelim. Yabancı dil derslerinde metinlerle çalışmak her zaman önemli bir yer tutar. Son dönemde de yabancı dil derslerinde edebiyatın aktif olarak kullanılması konusu tekrar önem kazanmaya başlamıştır (Koppensteiner, 2001: 14), çünkü yabancı dil öğretimi ile ilgili içerik, yöntem ve teknikler edebî metinlerin dil dersinde baştan itibaren kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Edebî metinler sadece okuma-anlama becerilerinin temellerini oluşturmaz, aynı zamanda konuşma ve yazma becerilerine de model oluştururlar. Edebî metinler dili öğrenenlerin hedef dilin konuşulduğu ülke hakkında bilgi edinmelerinde kaynaklık da ederler. Edebî metinlerin dil dersinde niçin kullanılması gerektiğini aşağıdaki nedenlerle savunabiliriz:

- Edebiyat ilginç öğrenme ortamları için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Kısa bir hikâye, roman veya şiir her yerde okunabilir. Buna karşın dilbilgisi kitaplarından öğrendiğiniz diyalogları gerçek hayatta kullanmak çok da kolay değildir.

- Edebî metinlerle çalışmak otantik iletişim olanakları sağlamaktadır. Bir diğer deyişle, size gerçek dünyayla örtüşen gerçekçi iletişim ortamları hazırlar.

- Edebî metinler kültür ortamlarını yakından tanıttığından dil öğrenenlerin sosyal becerilerini geliştirmelerine, eğitim-öğretimlerine de doğrudan katkıda bulunur.

Edebî eserler sadece yazarın amaçladığı anlam ile yorumlanmazlar, her okur kendi deneyimlerini de katarak kendisine özgü öznel bir yorumlamada bulunabilir, edebiyatın belki de en güzel yanı da budur. Bu bağlamda söylemek istediğimiz şudur: Dil öğrenenlere/okurlara düşünmeleri ve yorumlamaları için geniş alanlar bırakmalısınız “yazar söyledikleri ile şunu amaçladı” diyerek onları dar kalıplara sokmamalısınız. Bu yaklaşım dil öğretiminde çok kullanılan “*alımlama estetiği*” (Rezeptionsästhetik) anlayışı tarafından da temsil edilmektedir. Bir metnin alımlanması yazarın amaçladığı ile mutlaka aynı olmak zorunda değildir, ancak yazarın kastı ile okurun anladığı aynı değerdedir. “Yazar ne söylemek istiyor?” sorusu “Bu metin sana ne söylüyor?, Sen bunu nasıl anlıyorsun?” sorularına göre değer düşürücüdür. Bundan dolayı her okurun yorumu meşru, kendine özgü ve önemlidir. Alımlama estetiğinin bu didaktik (öğretici) sonuçlarına Hunfeld de dikkat çekmektedir (Hunfeld, 1990: 103).

3. Öğrenme Hedefleri

Yabancı bir edebiyatla haşır neşir olmak aynı zamanda yabancı dille de haşır neşir olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle dil bilgisinin geliştirilmesi ve dört beceriye (dinleme, konuşma, okuma, yazma) yönelik alıştıırma yapılması yabancı dil derslerinin sürekli öğrenme hedefleri arasındadır:

- Okuduğunuz edebî metinden kesitler ses kasetlerinden, CD'lerden öğrencilere dinletilerek dinleme alıştıırması yapmaları ve metni anlamalarına yardımcı olunmalıdır.
- İletişimsel aktivitelerin kalıcılık kazanması için öğrencilerin edebî metni veya bölümlerini tekrar anlatıp üzerinde tartışacak duruma gelebilmeliler. Böylece okuma deneyimlerini ve kendi kişisel görüşlerini dile getirebilirler.
- Edebî metinleri ele alırken elbette en önemlisi “okuma” işlemidir. Bundan dolayı metinler en büyük katkıyı okuduğunu anlamayı geliştirme konusunda sağlamalıdır.
- Yazma eylemine de büyük önem verilmelidir. Sadece içerik özetlemesi ve yorum değil, serbest yazmaya da fırsat verilmelidir.

Ayrıca burada edebî metinlerle çalışıldığına göre edebiyatın bizzat kendisi de diğer hedefler arasında yer almalıdır. Öğrencilere edebiyata dair aşağıdaki gibi değişik içerikte sorular sorulabilir:

- Sözcük seçiminde belirgin bir özellik dikkat çekmekte mi? (Hangi sözcük türleri kullanılmaktadır)
- Olay örgüsü nasıl anlatılmaktadır?
- Figürlerin karakterleri nasıl analiz edilebilir?
- Anlatım açısı (kim anlatıyor) nedir?

Bu sorular yoluyla öğrencinin daha önceki edebiyat bilgilerinden de yararlanarak konuşma ve yazma süreçleri geliştirilmelidir. Ayrıca edebî metinler öğrenilen dilin kültür ortamını yansıttığından öğrenilenler soyut ortamda kalmaz ve günlük yaşamda diyaloglar içinde kullanma olanağı doğar. Tokdemir (2007: 235) tarafından da yabancı dilin iyi bir şekilde öğrenilmesinde iletişimin önemi vurgulanmaktadır. Edebî metinler konuşma ortamı hazırlama ve öğrencileri konuşmaya teşvik etme araçlarıdır. Öğrenciler metinle çalışmada sadece okuma ve dinleme ile yetinmemelidir. Metinlerin yabancı dil dersinde yazmaya ve konuşmaya da katkıda bulunabilmesi için güncel sorunları içermeliler, edebî değere sahip olmalılar. Böylece öğrenciler metinler üzerinde konuşmaya daha kolay motive olacaklardır. Dilsel özelliklerinden dolayı yabancı dil dersinde edebî metinler mutlaka kullanılmalıdır.

Böylece öğrenciler sözcük dağarcıklarını geliştirdikleri gibi, yeni cümle kuruluşları ve dilbilgisi yapılarıyla da tanışmış olacaklardır. Edebî metinlerle yapılan çalışmalardan en büyük beklenti ise, öğrencilerin alımlama ve konuşma becerilerini geliştirmeleridir.

4. Metin Seçimi Nasıl Yapılır?

Etkili ve verimli bir yabancı dil dersi için doğru metnin seçilmesi elbette büyük önem taşımaktadır. Seçilen metinde önemli olan metnin dersin amacına, öğrenme hedeflerine uygunluğudur. Metnin uzunluğu ve öğrencilerin metne yaklaşımı da öğretmen tarafından dikkate alınmalıdır, çünkü yabancı dil dersinde öğrencilerin yaşı, dil bilgisi düzeyleri, ilgileri, eğitim düzeyleri gibi dil dışı etmenler de etkilidir. Bunun dışında metnin konusu, metin türü, üslubu ve kapsamı da önemlidir. Öğretmen metin seçiminde yukarıda sözü edilen metin özelliklerini ve olguları göz önünde bulundurmalıdır. Pek çok nedenden dolayı yabancı dil dersi için uygun olan bu metinler öncelikle okuma-anlama, yazma ve konuşma çalışmalarına elverişli metin özelliklerini göstermelidirler. Ayrıca doğrudan öğrencilerin ulaşip kullanabilmesine açık ve pratik olmaları yanında, öğrencilere bireysel deneyim sağlarlar (Örneğin: yabancı dildeki bir tren hareket planı veya bir araç/alet kullanma kılavuzu). Öğrencilerin bu metinler aracılığıyla anadili ile hedef dil arasındaki kültürel farklılıkların ayırdına varmaları da belki en önemli katkılarıdır.

Edebî metinler özellikle yabancı dil, ülke bilgisi ve edebiyat dersinde kullanılmaya uygundur. Eggert ve Garbe tarafından kullanılan “edebî sosyalleşme“ kavramı okuma becerilerinin ötesinde kültürü alımlamayı kolaylaştıran edebî alımlama becerisini de kapsamaktadır. Edebî okumanın önemi yetişkin kimliğinin oluşmasında, kimlik bilincine ermede ve özellikle yabancı kimlikleri tanımada kendini göstermektedir (Eggert & Garbe, 1995: 128).

Edebiyatın yabancı dil eğitiminde kullanılması farklı açılardan yarar ve katkı sağlamaktadır. Öncelikle kendini ve dünyayı anlama aracı olarak hizmet etmektedir. Ufkunu genişletme, açıklık, duygudaşlık (empati) kurma, yabancı olanı anlama, kültürler arası iletişim ve her şeyden önemlisi farklı olana hoşgörünün geliştirilmesi hedefler arasındadır. Dolayısıyla yabancı dil dersinde edebî metinlerin seçiminde, kullanımında öğrencilerin geldikleri kültürler de dikkate alınmalıdır.

Dil ve kültür aktarımının önemli bir ögesi olan edebiyat öğretici avantajlarıyla birlikte motivasyon ve tümleşik bakış açısı oluşturma aracı olarak kabul edilmektedir. Birçok ülkede yabancı dil öğretiminin okullarda klasik edebiyat metinleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi halen kabul görmektedir.

Bredella ve Christ'in de vurguladığı gibi yabancı dil derslerinin güncel örneklerinde de edebiyat “yabancı olanı anlamayı öğretme“ konusunda alımlama önemli bir rol oynamaktadır (Bredella & Christ 1995). “*Alımlama*’dan hareketle dil dersinde inceleme ve öğretimin ağırlık noktasının edebiyat eserinden uzaklaşıp okura yönelmesi gerçeği edebî metin seçimini ve seçme ölçütlerini etkilemektedir. D. Urban “Text-Design” başlıklı eserinde metin değerlendirme ölçütleri arasında “biçim, içerik ve etki” ölçütlerini dikkate almaktadır. Ona göre, bu üç ölçüt metnin anlaşılabilirliğini ve alımlanmasını belirlemektedir (Urban, 1982: 62). Koppensteiner’e göre de, derste kullanılan metinler dil öğrenen grubun entelektüel düzeyine, öğrenim düzeyine, deneyimlerine ve yaşına uygun olması gerekir (Koppensteiner, 2001: 42).

Metnin açık seçik anlaşılır olması, anlatım biçiminin dil öğrenen grubun dil düzeyini zorlamaması, ancak aynı zamanda entelektüel ve duygusal düzeylerinin altında kalmayarak onlarda merak uyandıracak yenilikler sunması da gerekir. Metinlerin derse katılan tüm yaş gruplarına hitap etmesi yanında aile, yabancılaşma veya yalnızlık gibi kişisel bağlantı kurabilecekleri güncel konuları ele alması yararlı olacaktır. Eğer edebiyat aracılığıyla genç insanlara seslenmek istiyorsanız belirli bir zamana hitap etmeyen, sürekli güncelliğini koruyan, konusu ve içeriği öğrenenin günlük yaşamına taşınabilen bir metin seçmeniz tavsiye edilir.

5. Metin Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Konular

Yabancı dil dersinde kullanılacak edebî metinlerin seçiminde aşağıdaki önerilerimizin dikkate alınması yarar sağlayabilir:

- Öncelikle tek tek somut veriler sunulmalı,
- Bunlar arasında tarihsel, siyasal, sosyal bilgiler, önemli kişiler tanıtılmalı, önemli sosyal olaylar hakkında bilgiler verilmeli,
- İletişime yönelik pratik yararı olacak bilgiler verilmeli,
- Kültür standartları, normlar, kamuoyu görüşleri, tutumlar, ideolojiler ortaya konmalı,
- Mekân, zaman, uzaklık, yemek, iş, boş zaman, tabiat, cinsiyet gibi genel kültür konularına katkı sağlanmalı,
- Kendini ve yabancı olanı tanımaya ve tanıtmaya katkı sağlamalı,
- Farklı yaşam koşulları dolaylı olarak yansıtılmalı,

- İnsanların olaylara tepkileri yansız olarak tasvir edilmeli,
- Gerçek hayata dair yorumlar, eleştiriler, karşıt görüşler ortaya konulmalı,
- Yazarlar, edebî türler ve akımlar hakkında temel bilgiler verilmeli,

Metin Türleri

- Çağ eleştirisini yansıtan metinler ve konuşmalar,
- Siyasal içerikli şiirler, şarkılar veya dramalar,
- Reportajlar, günlükler, çağa dair mektuplar,
- Biyografiler,
- Dönemleri yansıtan tarihsel romanlar,
- Değerlerin ve yaklaşımların değişimini yansıtan metinler,
- Geleneksel halk hikâyeleri, masallar ve şiirler,

Ancak uygun metinleri seçmekle iş bitmemekte, metinlerin edebî kalitesi yanında yabancı dil öğretiminde öğretmen tarafından etkili kullanımları, öğrenenlerin beklentileri, ilgileri, öğretim planları ve dersin düzenlenmesi ile de yakından ilgilidir.

Daha önce de edebî metinlerin dil öğrenen grubun entelektüel düzeyine, öğrenim düzeyine, deneyimlerine ve yaşına uygun olması gerektiği vurgulanmıştı. Hedefimiz, öğrencilerin yeni yaşam ve okuma deneyimleri elde ederek kendilerini dil ve kültür bakımından geliştirmeleridir. Edebiyat bu konuda önemli katkılarda bulunabilir ve böylece yaşamımızın değişik kesitlerini tamamlayabilir.

Metin seçimine dair bir örnek vermek gerekirse, mesela Johann Wolfgang von Goethe'nin "*Genç Werther'in Acıları*" başlıklı eserini okuyanlar tüm zamanları aşarak her döneme hitap eden zaman üstü konuları bulabilirler. Werther adındaki aşğın karşılaştığı sorunlar, toplumla yaşanan çatışmalar, toplumdan uzaklaşma, yalnızlaşma ve iletişimsizlik teması her zaman, her çağda karşılaşılabilecek konulardır. Çaresiz aşğın kendine özgü kıyafetler içinde en sonunda intihar etmesi motifi Goethe'nin dünya edebiyatına kazandırdığı önemli evrensel motiflerden biridir. Ayrıca, aynı yazarın veya farklı yazarların belirli bir konu üzerindeki farklı eserlerinin seçimi önerilir. Bu istek, yabancı dil dersinde öncelikle yeni tartışma ve konuşma ortamları ortaya çıkarabilir. Aynı konunun farklı açılardan ele alınması veya karşılaştırılması verimli olabilir.

Dil öğrenen kişi çalışmalarında ilgili dil kültürünün tamamını göz önünde bulundurmalıdır. Örneğin, Alman dilini öğrenen bir kişi Johann Wolfgang von Goethe, Stefan Zweig veya Max Frisch'i aynı derecede dikkate almalıdır. Zira Alman dil kültürü hem Alman, hem Avusturya hem de İsviçreli yazarlar tarafından temsil edilmektedir.

Son olarak okurun okuduğu eserden zevk alması da önemli bir rol oynamaktadır. Okur okuduğu eserde yükselen heyecan ve merak aracılığıyla daha dikkatli ve yoğunlaşan bir okuma gerçekleştirir. Edebî metinlerin incelenmesinde çoğunlukla ayrıntıları anlamaya yönelik bir okuma söz konusudur. Öğrenci metni okuyup anladıktan sonra edebî araçları da kullanarak ele almalı, analiz etmeli, bağlantıları kurmalı, yorumlamalı, dilsel ve estetik kalitesini irdelemeli ve değerlendirici kişisel bakış açısını ortaya koymalıdır.

6. Metinlerle Çalışmaya Dair Somut Öneriler

Yabancı dil öğrenenlerin öğrendikleri dilin kültürüyle ve farklı dilsel yapılarıyla en iyi karşılaşacakları yer edebiyattır. Dil ile yakından ilgilenenlerin ilk kaynaklarından biri de edebî metinler olmalıdır. Edebî metinler ile çalışma en sona bırakılmamalı, dil öğreniminin daha ilk başından itibaren öğrenci düzeyine uygun metinler seçilerek aktif ve etkin olarak kullanılmalıdır. Özellikle iletişimsel yöntemin benimsendiği yabancı dil derslerinde metinler hakkında karşılıklı konuşmalara yer verilmelidir. Burada edebî metinlerin yorumlanması şart değildir. Metin içeriği özetlenebilir, öğrenciler kendi kelime dağarcıkları ile yeniden anlatabilir, değiştirebilir, devam ettirebilir, paralel metinler yazabilir, v.s. Böylece öğrencinin kendisinin bir şeyler üretebilmesi için harekete geçirilmesi sağlanmış olacaktır.

Yabancı dil dersinde, özellikle başlangıç düzeyinde de olsa kısa gazete metinlerinin kullanılması önerilir, ancak bu tür metinlerin aktüel olması dışında bir özelliği yoktur ve çok çabuk eskirler. Zira Weinrich (1983: 12) "kim eski bir gazeteyi okumaktan zevk alır ki?" diye sorarak bu durumu özetler. Bundan dolayı kalıcılığı olan, metin değeri yüksek edebî metinlerin seçilmesinin daha çok katkı sağlayacağını düşünmek yanlış olmasa gerek. Edebî metinlerde sürükleyici hikâye okurda merak uyandırır ve "nasıl devam edecek" sorusu öğrencinin daha dikkatli okuma yapmasını sağlar ve öğrenmeye hazır bulunurluk düzeyini arttırır. Adım adım hikâyenin çözümlenmesi anlamayı da kolaylaştırır. Okur aynı zamanda hikâyenin de bir parçası haline gelir. "*Dil dersleri sadece edebiyat sayesinde çekilir hale gelir; daha ilk haftalarda edebiyat dil dersleri içerisinde yer almalıdır*" ifadesiyle Weinrich edebî metinlerin dil öğretimindeki önemini vurgular (Weinrich, 1983: 11-13).

Edebî metinlerin diğere önemli bir özelliğı ise, popüler metinlere göre daha kaliteli olmaları ve dilin özelliklerini daha iyi yansıtmalarıdır. Çalākalem yazılan metinlere göre edebî metinler titiz cümle kuruluşlarıyla, sözcük seçimiyle dilin özelliklerini yansıtmada daha başarılıdırlar.

Aşāğıda göreceğınız çalışma adımları tarafımızca hazırlanan birer öneri niteliğindedir. Evrensel olarak geçerli sınanmış modeller olmasalar da denemeye değer görülmektedirler.

6.1. Hazırlık Aşaması ve Sunum

Giriş aşamasında öncelikle öğrencide merak uyandırmak ve dikkatini çekmek için okuma engellerini ortadan kaldırmak gerekir. Bu hazırlık için öğrencilere okunan edebî metne dair sözcük listeleri ve ayrıca henüz alışık olmadıkları cümle/yan cümle şablonları verilebilir. Sözcük listeleri ile ilgili çalışmada öğrenciler henüz hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadıkları edebî metinden sözcükler verilir ve bunlarla küçük hikâyeler yazmaları istenir. Böylece metnin anahtar sözcükleri hem semantik hem de içerik olarak daha önceden kendi olay seyri içerisinde kullanılarak öğrencinin yükü hafifletilmektedir.

Öğrencilerin yaratıcılığı teşvik edilirken fikir alış verişi ve çağrışımlar paylaşılmakta, ayrıca davranış beklentileri oluşturulmaktadır. Hazırlanan edebî metin uzunluğuna ve öğrenci sayısına göre sınıfa dağıtılmalıdır. Daha sonra yabancı sözcükler ile kullanımdan düşmüş eski sözcükler açıklanmalıdır. Öğrencilerden ortaya konan sözcüklerin hepsini dikkate alarak gruplar halinde kısa hikâyeye yazmaları istenir. Eğer zaman kısıtlı ise bu çalışma sözlü olarak yapılabilir. Edebî metne dair sözcük kalıplarının verilmesinden sonra grup çalışması başlar. Sözcük listeleri ve başlangıç cümlelerinden oluşan hikâyeler aynı zamanda okunacak edebî metne karşı öğrencilerde merak ve istek uyandırmaya yönelik bir çalışmadır.

6.2. Metin Çalışması

Metin çalışması ile yeniden anlatma, düşüncüyü ifade etme ve bunun da ötesinde daha farklı alıştırmalar geliştirilebilir. Yeniden anlatmaya dair alıştırmalarla ilgili bazı öneriler aşağıdadır:

- Metinden sizce tekrar anlatmaya değer on sözcüğü (veya kısa bir paragrafı) çıkarıp yazınız. Sözcükleri veya paragrafı sınıfta öğrencilere seslice okuyunuz. Öğrencilerin sizin sözcüklerinizle hikâyeye hakkında kısa ifadeler kaleme almalarını isteyiniz.
- Eserdeki ana figürler hakkında neler bildiğinizi ve neleri de bilmek istediğinizi kısaca anlatınız.

- Eserin ana teması hakkında bilgi veriniz.

Eserin özetini çıkarmak ve daha sonra bunu kısaltmak ilginç diğer bir çalışma olabilir. Özet çalışması için yine üç grup oluşturulur. Birinci grubun en fazla 70 sözcükten oluşan metin hazırlaması istenir. Diğer grubun metindeki sözcük sayısını yarıya (35 sözcüğe), üçüncü grubun nihai metnin oluşması için yine yarıya (en fazla 17 sözcüğe) düşürmesi istenir.

Öğrencilerin düşünce ve okuma beklentilerini dile getirme olanağı bulmaları diğer önemli bir çalışmadır. Bunun için öğrencileri harekete geçirecek çalışma aşağıdaki gibi gerçekleştirilebilir. Daha önce sözünü ettiğimiz Werther hikâyesini ele alabiliriz:

- Genç Werther (arkadaşı, sevdiği kız, v.s.) hakkındaki düşüncelerinizi ifade eden beş cümle yazınız. Yazdıklarınızı daha sonra derste arkadaşlarınıza okuyunuz.
- Yazdığınız cümleler doğru mu, kısmen mi doğru? Küçük gruplar halindeki tartışmada kendi görüşünüzü savunarak örneklerle delillendirmeye çalışınız. (örneğin: Genç Werther'in çaresiz aşkı, arkadaşının tutumu, vs.)
- Eğer şunlar olsa ne olurdu? (Eğer olaylar farklı gelişseydi eserin sonu nasıl bitebilirdi?)
- Geliştirme: Olayı diğer figürlerin bakış açısıyla tekrar anlatınız.
- Genç Werther'in yerinde olsanız siz neyi farklı yapardınız?
- Siz bir psikolog olsanız Genç Werther'in sorunlarını nasıl analiz edersiniz?
- Eserin sonlanması sizin hoşunuza gitmiyor, siz Goethe olsanız nasıl bir sonu arzu ederdingiz. Mutlu bir son yazabilir misiniz?

Edebî metnin ele alınmasında ilk olarak öğrencilere tüm düşüncelerini açıklıkla dile getirebilecekleri, soru sorabilecekleri, izlenimlerini anlatabilecekleri ve eleştiride bulunabilecekleri bir süre tanınmalıdır. Karşılıklı diyalogları hareketlendirebilmek için öğrencilerden deneyim ve izlenimlerini kısaca not etmeleri istenebilir. Öğrenciler önce yorum yapma denemeleri gerçekleştirmeli, böylece okumaktan hem zevk alacaklar hem de iletişim kanalları açılmış olacaktır. Başka birisi tarafından zorlanmadan gönüllü olarak iletişime geçmeleri sağlanmış olacaktır.

Sonuç

Bu bölümde, edebî metinlerden yararlanarak yabancı dil dersinde dil ve edebiyat becerilerinin daha ilgi çekici, eğlenceli ve başarı beklentisi daha yüksek bir ortamda ele alınabileceği gösterilmeye çalışıldı. Edebî metinlerin yabancı dil öğretimi dersinde ele alınışı sırasında pek çok farklı konuya değinildiği, öğrencinin hem dilbilgisi hem de sözcük dağarcığına yönelik katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Sözcük dağarcığı edebî metinler aracılığıyla öğrencinin ilgisini de çekerek kısa sürede zenginleştirilebilir. Öğrencilerin farklı kültür ortamlarını, yaşam biçimlerini tanımalarına da olanak sağlayan edebî metinler kültürler arası iletişime de doğrudan katkıda bulunmaktadır.

Son olarak: Edebî metinler dokunulmaz kutsal emanetler olarak görülmemeliler. Yabancı dil dersinde edebî metinler ihtiyaca göre, değiştirilip kısaltılabilir veya geliştirilebilirler. Dersin sonunda öğrenciler tarafından ortaya konan yorumların da aynı olması gerekmez, her öğrenci kendi hayal dünyasını harekete geçirip çok farklı yorumlamalarda bulunabilir ve bunlar bizim çalışmalarımıza sadece zenginlik katar. Ayrıca böyle bir bakış açısının hâkim olduğu ortamda dil öğrenen ve öğreten de kendisini büyük bir özgürlük ortamında bulduğundan edebî metinlerle çalışmak olası en yüksek verimi ve tatmini sağlar.

Kaynakça

- Bredella, L. ve Christ, H. (Hrsg.) (1995). Didaktik des Fremdverstehens, Tübingen: Narr.
- Eggert, H. ve Garbe, C. (1995). Literarische Sozialisation, Stuttgart, Weimar: Metzler
- Hengirmen, M. (1993). Yabancı Dil Öğrenme Yöntemleri, Ankara: Engin.
- Hunfeld, H. (1990). Kriterien literarischer Wertung – aus der Perspektive des Didaktikers, Yy: Ders. (Hrsg.): Literatur als Sprachlehre. Ansätze eines hermeneutisch orientierten Fremdsprachenunterrichts. München, Berlin.
- Koppensteiner, J. (2001). Literatur im DaF-Unterricht. Eine Einführung in produktiv-kreative Techniken, Wien.
- Neuner, G. ve Hunfeld, H. (1993). Methoden des fremdsprachlichen Deutschunterrichts. Fernstudieneinheit 4, München: Langenscheidt.
- Songören-Arkılıç, S. (2011). Yabancı dil öğretiminde çocuk edebiyatı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt: 8, Sayı:1.
- Tokdemir, A. (2007). Ein Beitrag zur Arbeit mit modernen Texten im DaF im Dienste von Sprachverständnis und Kreativität, y.y. Edebiyat Öğretimi, (Edit. Ali Osman Öztürk), Ankara: Anı.
- Urban, D. (1982). Text-Design, Bruckmann.
- Weinrich, H. (1983). Die vernachlässigte Fertigkeit -Literarische Lektüre im Fremdsprachenunterricht, y.y. Literarische Texte in der Unterrichtspraxis-I, München: Goethe Institut.